

Asia: VN/31917/2023

Lausuntopyyntö rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain muuttamista koskevasta hallituksen esityksen luonnoksesta

1. Yleinen kanta lähisuhdeväkivallan sovittelusta luopumiseen

Mikä on yleinen kantanne siihen, että lähisuhdeväkivallan sovittelusta luovuttaisiin pääsääntöisesti?

Erittäin kielteinen

Voitte perustella kantanne edelliseen kysymykseen.

Pohjanmaan sovittelutoimisto ei kannata luonnokseen kirjattua hallituksen esitystä. Luonnoksessa on hyvin nostettu esille erilaisia näkökulmia ja se tuo laajalti näkyviin sovittelun ja korjaavan oikeuden hyötyjä sekä oikaisee väärinkäsityksiä ja kritiikkiä, jotka sovitteluun ovat kohdistuneet. Esitys kaventaisi kansalaisten oikeutta päästä restoratiivisen oikeuden palveluihin ja mahdollisuuteen keskustella konfliktistaan tai väkivaltatilanteestaan. Lisäksi esityksen mukaan poistuisi toimiva, kaikissa Suomen kunnissa saatavilla oleva ilmainen palvelu, josta ohjataan osapuolia tarvittaviin ja pitkäkestoisimpiin tukipalveluihin hyvin laajasti. Esityksessä ei ole esitetty muita vaihtoehtoisia palveluita joihin osapuolia ohjattaisiin sovittelun sijaan. Lisäksi mahdollisuus sovittaa asiaansa muissa instansseissa kuten lakimiehen välityksellä on huolestuttavaa ja antaa mahdollisuuden painostukseen ja parisuhdeterroriin, joista sovittelua on esityksessä kritisoitu. Esitys kaventaa ihmisten yhdenvertaisuutta sekä oikeutta itsemääräämisoikeuteen ja asettaa tiettyjä ihmisryhmiä eriarvoiseen asemaan.

Väkivalta on tuomittavaa ja siihen tulee suhtautua vakavasti. Sovittelussa väkivalta tuomitaan ja siitä käydään keskustelua molempien osapuolten kanssa. Sovittelussa sekä erillistapaamisissa että mahdollisessa yhteistapaamisessa käydään läpi paitsi itse rikos, että laajemmin osapuolten tilannetta ja kannustetaan ja ohjataan osapuolia palveluihin, joilla tuetaan väkivallatonta tulevaisuutta. Mikäli osapuolilla on lapsia, nostetaan heidän asemansa myös keskusteluun ja pyritään tukemaan osapuolia palveluiden piiriin paitsi keskenään myös lasten etua ajatellen. Kritiikki, joka sovitteluun kohdistuu perustuu paljolti huolipuheeseen. Sovittelun asiakkaat ovat pääsääntöisesti hyvin tyytyväisiä palveluun ja kaikkein tyytyväisimpiä asiakaspalautteen perusteella ovat lähisuhdeväkivallan sovitteluprosessin läpikäyneet asiakkaat. VS TEAS- selvityksen mukaan suurin osa vastanneista asiakkaista oli erittäin motivoituneita sovitteluun, saanut siitä hyvin tietoa eikä kukaan ollut kokenut painostusta sovitteluun. Tutkimuksen perusteella sovittelussa annetaan

hyvin palveluohjausta ja osapuolet kokivat sovittelutapaamisen hyödylliseksi ja sovittelijat taitaviksi. Sovittelu on vapaaehtoista ja tilastoidenkin perusteella käy ilmi, että yli 30 prosentissa aloitteista tehdään kielteinen päätös sovittelun aloittamisesta, jonka lisäksi lisäksi sovittelu keskeytetään jos käy ilmi, että asia ei sovellu sovitteluun, käy ilmi painostusta tai osapuoli haluaa perua suostumuksensa sovitteluun. Lähisuhdeväkivallan sovittelussa käytetään aina erillistapaamisia ennen yhteistapaamista ja osapuolten halua ja valmiuksia sovitella sekä asian soveltuvuutta sovitteluun arvioidaan koko sovitteluprosessin ajan tarkasti. Sovittelua on kehitetty laajasti viime vuosina ja vuonna 2023 julkaistu lähisuhdeväkivallan hyvän käytännön malli on tuonut vielä enemmän työkaluja sovittelun edellytysten arviointiin, tueksi ja yhtenäistämiseksi.

Sovittelu ei päättä rikosprosessia, kuten virheellisesti halutaan tuoda esille. Lähisuhdeväkivalta on virallisen syytteen alainen rikos ja päätökset rikosprosessista tehdään syyttäjän ja poliisin toimesta, ei sovittelutoimistoissa. Se, että sovinnolla voi olla myös lähisuhdeväkivaltatapauksissa vaikutusta rikosprosessin lopputulokseen, ei ole suoranaisesti sovittelulakiin, vaan muuhun lainsäädäntöön liittyvä kysymys. Sovittelussa ei ole tavoitteena sopimuksen kirjoittaminen vaan antaa vapaaehtoisesti sovitteluun suostuneille mahdollisuus kohdata puolueettomien sovittelijoiden läsnäollessa sekä käsitellä uhrille aiheutuneita henkisiä ja aineellisia haittoja. Sovittelu on usein ensimmäinen paikka, jossa osapuolet pääsevät turvallisessa ympäristössä kertomaan ajatuksistaan, tunteistaan ja tapahtuman vaikutuksista heihin ja heidän läheisiin ensin yksilötapaamisessa ja myöhemmin mahdollisessa yhteistapaamisessa. Sovittelun avulla uhrilla on myös parempi ja nopeampi mahdollisuus saada rikoksesta aiheutuneet korvaukset, kun mahdollisen oikeudenkäynnin perusteella vuosia myöhemmin. Sovittelun kiellolla poistetaan nämä mahdollisuudet. Kuten luonnoksessa todetaan, lähisuhdeväkivallan sovittelun kieltä ei automaattisesti tarkoita sitä, että kaikki tapaukset etenevät oikeuteen. Jos sovittelua ei enää sallittaisi eikä asia etenisi myöskään rikosprosessissa annetaan uhrille käsitys, että väkivallasta ei tule epäillylle minkäänlaisia seuraamuksia. Vaikka perustelut muutokselle ovat ymmärrettävät ja niissä pyritään hyvään ja oikeudenmukaiseen lopputulokseen, ei ole kyetty osoittamaan, että sovittelulla luopumisella kyettäisiin vähentämään naisiin kohdistuvaa väkivaltaa tai parisuhdeväkivaltaa. Esityksellä on uhrin kannalta huomattavasti enemmän haittoja kun hyötyjä ja on huomattava, että lähisuhdeväkivallan sovittelu ei ole kansainvälisten ihmisoikeussopimusten vastaista.

2. Vaikutukset

Voitte kertoa kantanne esityksen vaikutusten arvioinnista. Onko esityksellä joitain sellaisia vaikutuksia, joita esitysluonnoksessa ei vielä ole kuvattu?

Lakimuutoksen vaikutuksia on arvioitu esityksessä laajasti. On huomioitavaa, että lakimuutoksen myötä tärkeä lähisuhdeväkivallan rikosten osapuolille tarkoitettu ilmainen palvelu poistuisi. Tämä voi lisätä muiden palveluiden tarvetta ja kuitenkin sosiaalihuollossa ei ole sovittelua vastaavaa palvelua tarjolla, joka olisi tarkoitettu lähisuhteen molemmille osapuolille. Monet nykyiset palvelut ovat jo valmiiksi ruuhkautuneet ja järjestöiltä on vähennetty määrärahoja, joka entisestään vähentää nykyisiä palvelumahdollisuuksia. Uhidirektiivi velvoittaa ohjaamaan uhreja palveluiden piiriin, mutta myös epäillyt tarvitsevat tukea ja apua väkivallan katkaisemiseksi. Mikä organsaatio tulevaisuudessa tulee ohjaamaan ja motivoimaan epäiltyjä tukipalveluiden piiriin? Pohjanmaan sovittelutoimisto on saanut kiitosta mm. Rikosuhripäivystyksestä, Pohjanmaan turvakodin avopalveluista ja Keski-Pohjanmaalla toimivan väkivaltayksikkö Väkevästä siitä, että väkivallan osapuolia on ohjattu heidän palveluihin runsaasti ja monet ovat sovittelun ansiosta saaneet motivaatiota ja ymmärrystä avun

tarpeeseen ja sen vastaanottamiseen. Mikäli emme voi enää jatkaa sovittelupalvelua lähisuhdeväkivaltarikosten osalta, jää nämä tukipalveluihin ohjaukset ja keskustelut näiltä väkivallan kokijoilta ja tekijöitä pois. Palveluohjausta annetaan aina, vaikka asia ei etenisikään sovitteluprosessiin. Toivomme, että asiakkaat omaehtoisesti hakeutuisivat näihin palveluihin myös tulevaisuudessa, mikäli sovittelu lähisuhdeväkivaltarikoksissa kiellettäisiin.

Pohjanmaan sovittelutoimistossa asiakkaat saavat palvelua omalla äidinkielellään, asiakkaistamme suomenkielisiä on noin 50%, ruotsinkielisiä noin 30% ja muun kielisiä 20 %. Vapaaehtoiset sovittelijat ja henkilökunta on kielitaitoista ja voidaan varmistua, että asiakkaan oikeusturva ja ymmärrys tulee huomioiduksi, kun hän saa palveluohjausta ja tietoa asiasta omalla äidinkielellään. Olemme lakimuutoksen vuoksi huolestuneita asiakkaiden mahdollisuudesta saada erityisesti ruotsinkielistä palvelua lähisuhdeväkivallan katkaisemiseksi.

Esitys lisää poliisien ja syyttäjien työmäärää ja mahdollisesti pidentää entisestään jonoja käräjäoikeuksissa. Osapuolet joutuvat mahdollisesti odottamaan asiansa käsittelyä vuosia eivätkä ole välttämättä käsitelleet tapahtunutta rikosta keskenään lainkaan. Riskinä on, että kun väkivallan juurisyihin ei päästä käsiksi väkivalta lähisuhteessa jatkuu. Lähisuhdeväkivallalla on myös hyvin haitallisia vaikutuksia lapsiin. Mikäli sovittelu kielletään, on huoltajilla käytössä vähemmän palveluita, joissa heidän välejänsä voidaan käsitellä eikä oikeudenkäynti usein poista osapuolten välistä konfliktia vaan saattaa jopa pahentaa sitä. Kieltämällä myös sisarusten ja alaikäisen huoltajaansa kohdistuva väkivalta jää nämäkin rikokset ja niiden taustat käsittelemättä ja ongelmat saattavat pahentua.

Perustuslain mukaan jokaisella on oikeus henkilökohtaiseen vapauteen ja itsemääräämisoikeuteen. Lähisuhdeväkivallan sovittelun kieltämisellä rajataan tiettyjen ihmisryhmien itsemääräämisoikeuden toteutuminen, vaikka heillä itsellään olisi aito halu päästä käsittelemään asiaansa. Väkivaltaa sisältävien rikosten ja eräiden muiden rikosten uhreilla olisi keskenään riippuen erilainen pääsy restoratiivisen oikeuden palveluihin riippuen siitä onko epäilty uhrin läheinen vai ei. Lakimuutos on täten jopa holhoava ja lakimuutokset vaikutukset kohdistuisivat eniten naisiin. Miten ihmisiä voi lain nojalla kieltää keskustelemasta sovittelutoimistoissa, mutta samalla heillä olisi kuitenkin mahdollisuus sopia asiansa keskenään esimerkiksi lakimiehen tai katusovittelijoiden välityksellä?

3. Lakiehdotuksen 3 a § (henkilösuhteet)

Voitte kommentoida henkilösuhteita, joita lähisuhdeväkivallan sovittelun kiello koskisi.

Lähisuhdeväkivalta on hyvin moninaista. Se ei ole pelkästään parisuhdeväkivaltaa ja naisiin kohdistuvaa väkivaltaa. Sovittelussa monet tapaukset ovat puolin ja toisin tapahtuvaa väkivaltaa, joissa molemmat osapuolet ovat sekä epäiltyjä että asianomistajia. Sovittelussa käsitellään myös sisarusten välistä väkivaltaa, seurusteluväkivaltaa, aikuisten lasten ja vanhempien välistä väkivaltaa sekä alaikäisten lasten ja huoltajien välistä väkivaltaa, jolloin lapsella on edunvalvoja mukana. Kieltämällä sovittelu kaikilta laajasti rikoslain läheis-käsitteen mukaisesti ihmisten suojele-periaatteen perusteella poistuu keskustelu- ja kohtaamismahdollisuus myös henkilöiltä, jotka ovat tasa-arvoisessa asemassa ja vilpittömästi haluavat omaa asiaansa käsitellä sovitteluprosessin avulla.

Kaikkiin lähisuhteisiin ei sisälly esityksessä mainittua painostamisen riskiä, joten esityksen laajuutta voidaan pitää hämmentävänä.

4. Lakiehdotuksen 3 a § (rikokset)

Voitte kommentoida rikoksia, joita lähisuhdeväkivallan sovittelun kieltö koskisi.

On erikoista rajata rikokset niin tarkasti rikosnimikkeittäin ilman, että huomioidaan lainkaan ihmisten tarpeita ja voimavaroja käsitellä asiaansa. Nykyisen lain mukainen edellytysten perustella tehty kokonaisuus on toiminut hyvin ja myös tilastoista näkyy, että sovitteluun etenee vain osa sovittelualoitteista. Mikäli samassa esitutkimusraporttikirjassa olisi useita rikosnimikkeitä olisi erikoista, että tietyt nimikkeistä edelleen voisi sovittaa, mutta osaa ei. Erityisesti jos nimikkeet koskevat yksittäistä tapausta olisi käytännössä mahdotonta rajata asiasta keskustelu vain tiettyihin rikosnimikkeisiin, mutta kuitenkin osapuolilla olisi oikeus sopia vain aloitteisiin kirjattuja rikosnimikkeitä. Tämä aiheuttaisi oletettavasti hämmennystä osapuolissa. Monet lähisuhdeväkivallan asiakkaat ovat vuosien mittaan antaneet sovittelijoille tai henkilökunnalle suoraan hyvää palautetta sovittelusta ja ovat ihmetelleet julkisuudessa olleita lausuntoja lähisuhdeväkivallan sovittelun mahdollisesta kieltämisestä.

5. Lakiehdotuksen 3 a § (muuta)

Onko teillä muuta kommentoitavaa esitysluonnoksen 3 a §:stä?

-

6. Muuta

Onko teillä muuta kommentoitavaa esitysluonnoksesta?

Sovittelua ja erityisesti lähisuhdeväkivallan sovittelua on kehitetty viime vuosina laajalti ja kiinnitetty erityisesti huomiota luonnoksessakin esitettyihin huolenaiheisiin. Lähisuhdeväkivallan sovittelun kieltäminen vesittää tämän pitkäjänteisen työn. Suomessa koulututut ja taitavat sovittelijat vapaaehtoisesti antavat osapuolille mahdollisuuden kohdata ja keskustella turvallisessa ympäristössä ja sovittelutoimistoiden henkilökunta huolehtii kattavasti paitsi edellytysten selvittämisestä, palveluohjauksesta että sovittelijoiden kouluttamisesta, ohjaamisesta ja valvomisesta. Suomea on pidetty sovittelun ja restoratiivisen oikeuden edelläkävijämaana. Vaikka lailla pyritään suojelemaan heikompia ihmisryhmiä, vie se mahdollisuuden kohtaamiseen ja oman asian käsittelyyn myös heiltä, jotka ovat täysin kykeneväisiä ja halukkaita oman konfliktinsa käsittelyyn sovitteluprosessin avulla ja jotka siitä hyötyisivät.

Kuten luonnoksessakin todetaan, tutkimustieto ei tue lähisuhdeväkivallan sovittelun kieltämistä eikä sovittelu ole myöskään kansainvälisten ihmisoikeussopimusten vastaista. Kansainvälisen tutkimuksen mukaan korjaavan oikeuden käytännöt saattavat vähentää lähisuhdeväkivaltaa koskevaa uusintarikollisuutta. Lähisuhdeväkivallan sovitteluun kohdistuva ja kohdistunut kritiikki on saanut laajat mittasuhteet. Lainsäätäjän tulisi voida luottaa poliisin, syyttäjän ja virallisten sovittelutoimistoiden tekemään työhön ja kykyyn arvioida paitsi asioiden soveltuvuutta sovitteluun että kykyyn arvioida mitkä asiakkaat ovat vapaaehtoisesti halukkaita ja kykeneviä osallistumaan erillistapaamisiin ja mahdollisiin yhteistapaamisiin. Asiantuntijalausunnat tukevat sovittelun edelleen kehittämistä ja jatkamista. Sovittelun palveluntuottajat tunnistavat riskit ja ovat valmiita

edelleen kehittämään palvelua. Lähisuhdeväkivallan sovittelun kiellolla menetetään yksi tärkeä väkivaltatyön palvelu. Suomen lain ei tulisi pohjautua huolipuheeseen vaan tutkimustietoon ja kansalaisten hyvinvoinnin edistämiseen.

Muotio Nora

Pohjanmaan sovittelutoimisto - Nora Muotio, sovittelutoimiston vastaava